

EL LIDERATGE FEMENÍ A L'ESGLÉSIA I AL MÓN

Nathalie Becquart, xmcj
sotssecretària de la Secretaria General del Sínode dels Bisbes

En primer lloc, voldria agrair als responsables de la Tribuna Joan Carrera, especialment al Marcel Joan Alsinella, que m'hagin convidat a trobar-nos aquí, a Barcelona, per compartir amb vosaltres algunes reflexions al voltant del tema del lideratge femení a l'Església i al món. És una qüestió del tot actual que interpel·la la societat i l'Església a tot el món. Com ja sabeu, s'està duent a terme un sínode sobre la sinodalitat que duu per títol «Per una Església sinodal: comunió, participació i missió» i que destaca especialment aquest tema de la crida a reforçar la participació de les dones en els processos decisionals i en els llocs de govern. Aquesta crida tan clara a replantejar la participació femenina és fruit de constatar que moltes dones se senten marginades a la societat i a l'Església. Però de fet ja trobem una crida ben clara en sínodes anteriors, tal com llegim en el document final del Sínode sobre els joves: «148. Una Església que prova de viure un estil sinodal no pot evitar reflexionar sobre la situació i sobre el paper que les dones tenen a l'Església i, per tant, també a la societat. Els joves i les joves ho demanen amb molta força. Les reflexions que ja s'han fet s'han de veure reflectides en obres de conversió cultural coratjosa i de canvi en la praxi pastoral quotidiana. Un àmbit que té una importància particular a aquest propòsit és el de la presència femenina en els òrgans eclesials de tots els nivells, fins i tot en els càrrecs de responsabilitat, i de la participació de les dones en els processos decisionals eclesials bo i respectant la funció del ministeri ordenat. És una qüestió de justícia, que s'inspira tant en la manera que tenia Jesús de relacionar-se amb homes i dones del seu temps, com en la importància de la funció d'algunes figures femenines de la Bíblia, de la història de la salvació i de la vida de l'Església».

També trobem aquesta forta crida a l'exhortació apostòlica postsinodal *Christus vivit* (25 de març de 2019), on el papa Francesc escriu: «Una Església viva pot reaccionar fent atenció a les reivindicacions legítimes de les dones que demanen més justícia i més igualtat. Pot recordar la història i reconèixer que hi ha hagut una llarga trama d'autoritarisme per part dels homes, de submissió, de diverses formes d'esclavitud, d'abusos i de violència masclista. Amb aquest punt de vista serà capaç de fer seves aquestes reivindicacions de drets, i ajudarà amb convicció a assolir més reciprocitat entre homes i dones, malgrat que no estigui d'acord amb tot el que proposen alguns grups feministes. En aquesta línia, el Sínode ha volgut renovar el compromís de l'Església "contra qualsevol mena de discriminació i de violència sexual". Aquesta és la reacció d'una Església que es manté jove i es deixa interpel·lar i estimular per la sensibilitat dels joves» (núm. 42) i per la sensibilitat de les dones, podríem afegir.

Segons la mateixa òptica, a mode de desenvolupament dels sínodes anteriors entre una consulta sinodal àmplia arreu del món, el document de treball per a l'etapa sinodal, que sintetitza els fruits de les consultes sinodals de totes les diòcesis i reflecteix les síntesis nacionals, ho destaca al núm. 38: «Les síntesis demostren ben clarament que moltes comunitats ja han entès la sinodalitat com una invitació a escoltar aquelles persones que se senten exiliades de l'Església. Els grups que se senten exiliats són diversos, començant per moltes dones i joves que senten que no se'ls ha reconegut els dons i les capacitats».

Així doncs, aquest procés sinodal ha posat de manifest particularment la dedicació que moltes dones tenen a l'Església, la seva participació massiva a les litúrgies i a les activitats eclesials, com passa aquí a Espanya, el seu amor per l'Església, que volen servir, i sovint les seves frustracions. Una enquesta que s'ha fet recentment a tot el món amb 17.000 dones catòliques fa palès aquest aspecte: per bé que «per a una majoria significativa de les enquestades la identitat catòlica ha estat molt important i una font d'identitat i de significat (...) i totes han destacat la

importància que per a elles té la fe, la centralitat de l'eucaristia a la seva vida, i la seva participació activa en parròquies i comunitats eclesials, també han expressat nivells alts de frustració o d'insatisfacció relacionats amb les seves experiències»¹. D'altra banda, «van identificar i valorar la inclusivitat com una ètica cristiana fonamental». Hem vist que les dones que participen en el procés sinodal hi porten d'una manera particular i molt forta el desig de respondre a la crida «Eixampla l'espai de la teva tenda», que ofereix una clau per interpretar el Document de l'etapa continental a la llum de la Paraula. Perquè la seva experiència de sinodalitat amb els que hi han participat ha posat al descobert «una reapropiació profunda de la dignitat comuna de tots els batejats, autèntic pilar d'una Església sinodal i fonament teològic d'aquella unitat capaç de resistir a l'impuls homogeneïtzador per seguir valorant la diversitat de vocacions i carismes que l'Esperit vessa amb abundància imprevisible sobre els fidels».² Una Església sinodal és una Església relacional i inclusiva que deixa espai a les dones de la mateixa manera que ho fa per a tots els batejats. I per a la sinodalitat les dones tenen un do específic, perquè «l'aportació femenina comporta una riquesa que és fruit de la pròpia configuració de la identitat, que disposa a treballar en cooperació i des de l'experiència de sentir-pensar; en flexibilitat per buscar alternatives allà on hi abunda el caos, des de l'empatia i les habilitats comunicatives per generar relació i vincle en el dia a dia; des de la disposició solidària a col·laborar, a teixir xarxes i generar sinergies, en obertura per buscar respostes i noves vies de solució, en la resiliència per resistir en les situacions difícils, en la joia per promoure la celebració i allargar la festa».³

Queda molt per fer i cal molta paciència, abnegació i fe per part de les dones implicades a l'Església per seguir duent a terme el seu humil servei quotidià malgrat els nombrosos obstacles i les resistències que troben en una societat i en una Església que encara estan configurades a partir d'una mentalitat patriarcal i clerical. Però no partim de zero, perquè ja s'ha avançat en aquest camí, i a través d'aquest sínode estem vivint en molts aspectes «l'hora de les dones». És impressionant veure l'interès i l'expectativa que està aixecant aquest tema arreu, perquè la gent cada vegada és més conscient de la urgència de reconèixer les dones i d'implicar-les més en llocs de responsabilitat a la societat i a l'Església. Això, en primer lloc, demana canviar la manera de pensar, tal com destaca l'apartat «Repensar la participació de les dones» del Document de treball per a l'etapa continental: «60. La crida a una conversió de la cultura de l'Església per a la salvació del món està lligada, en termes concrets, a la possibilitat d'establir una nova cultura, amb noves pràctiques, estructures i costums. Un àmbit crític i urgent per respondre a aquesta interconnexió entre cultura, pràctiques i estructures fa referència al paper de les dones, sobre la base de la percepció d'una vocació a participar plenament en la vida de l'Església arrelada en la dignitat baptismal comuna».

1. Una Església de l'escolta

Avui celebrem un sínode sobre la sinodalitat després d'haver-ne celebrat altres sobre la família, els joves i l'Amazònia. En el camí sinodal, des del sínode sobre la família fins avui, hem escoltat tot el poble de Déu i, per tant, també les veus de les dones, perquè el poble de Déu està fet d'homes i de dones.

¹ https://nova.newcastle.edu.au/vital/access/manager/Repository/uon:48018?view=null&f0=sm_identifier%3A%22http%3A%2F%2Fhdl.handle.net%2F1959.13%2F1468189%22&sort=null

² Document de treball per a l'etapa continental del sínode: <https://www.synod.va/en/synodal-process/the-continental-stage/resources-and-tools/documents.html>

³ Entrevista amb la Gna. Gloria Liliana Franco Echeverri, presidenta de la Confederació Llatinoamericana i Caribenya de Religioses o Religiosos (CLAR) a l'Editorial Celam com a preparació del llançament del llibre *Con ellas: mujeres consagradas en el espíritu de la sinodalidad*. <https://adn.celam.org/hna-liliana-franco-echeverri-me-decidi-a-releer-la-mision-de-las-mujeres-en-la-iglesia/>

Aquesta convicció és fruit del discerniment de l'Església i de l'eclesiologia del concili Vaticà II: «la sinodalitat és la manera de ser Església en aquest temps nostre, segons la voluntat de Déu, en una dinàmica d'escolta i de discerniment de l'Esperit Sant» (papa Francesc). No es tracta d'una decisió personal, sinó de la crida que Déu ens fa avui a ser una Església sinodal, per anunciar la bona notícia de la Pasqua de Crist, cor de la fe cristiana.

Una imatge paradigmàtica que va suggerir el sínode dels joves, i que pot inspirar tota la vida de l'Església, ens pot ajudar molt a entrar plegats en aquest estil sinodal d'escolta, que posa el silenci i la pregària al centre; és la imatge del camí que Crist fa amb els deixebles d'Emmaús (cf. Lc 24,13-35). En el seu Evangeli, sant Lluc ens diu que un dels deixebles es diu Cleofàs, però no ens dona el nom de l'altre deixeble. Alguns exegetes sostenen que podria tractar-se de la dona de Cleofàs. El camí cap a Emmaús representa l'estil de Jesús i és el mètode de la sinodalitat: un mètode que consisteix a escoltar, a caminar plegats com a Església. Significa prendre com a punt de partida la realitat, el context, les situacions; significa reconèixer la veritat de la realitat i de les situacions, per fer-ne una valoració i jutjar-les a la llum del Senyor i de la seva paraula, per discernir com actuar de la millor manera.

És l'estil sinodal de Jesús. Quan era de camí a Emmaús, no comença a parlar amb els deixebles, sinó que primer va cap a ells, els fa una pregunta i així comença un diàleg. Jesús camina amb els deixebles, encara que vagin en una direcció equivocada. D'aquesta manera els duu a trobar-se amb ell, una trobada que els convertirà en missioners, juntament amb tota la comunitat cristiana. Aquest és l'estil sinodal que hem viscut en els sínodes anteriors i aquest és l'estil sinodal que som cridats a aplicar junts, especialment juntament amb les dones.

2. El «clam» de les dones

Si, tal com va fer Jesús al camí que anava cap a Emmaús, escoltem la realitat, els crits i el patiment dels homes i les dones d'avui, no podrem evitar escoltar-ne el dolor. Avui se'ns invita a portar a la nostra pregària i al nostre cor la situació del món, d'Europa, el que succeeix a la guerra d'Ucraïna, la tragèdia dels migrants que moren a la Mediterrània, la pobresa de molta gent... Però en tots els conflictes del món, les primeres víctimes de la violència són les dones. En totes les crisis econòmiques les primeres víctimes de l'atur són les dones... Quan, com a Església, escoltem de debò i profundament les dones –com ha fet el sínode–, sentim sobretot el seu clam. Avui és el clam de molts refugiats que venen d'Ucraïna, en primer lloc les dones, juntament amb els seus fills. Però també és el clam de moltes dones que es veuen obligades a emigrar, de moltes dones que han estat víctimes de la violència domèstica o de la pobresa. La crisi derivada de la covid-19 ens ha fet veure que les primeres que perden la feina són les dones i, en particular, les més joves.

Per tant, quan pensem en les dones, hem d'escoltar el seu crit i la seva esperança. Pensem en les dones de l'Afganistan, que són les primeres víctimes dels talibans, o les dones iranianes, que lluiten per la seva llibertat i pel dret d'anar a l'escola i a la universitat. Aquesta mateixa situació es reproduïx a molts altres països del món.

En el document final del sínode sobre l'Amazònia llegim: «Les víctimes són els subjectes més vulnerables, els infants, els joves, les dones i la germana mare terra» (núm. 10). I també: «La mobilitat humana a l'Amazònia fa veure el rostre de Jesucrist empobrit i amb fam» (cf. Mt 23,35), rebutjat i sense sostre (cf. Mt 2,13-14), però s'expressa també en la feminització de la migració que fa vulnerables milers de dones davant del tràfic de persones, una de les pitjors formes de violència contra les dones i una de les violacions més perverses dels drets humans. El tràfic de persones associat a la migració requereix un treball pastoral en xarxa permanent» (núm. 13). No es tracta només de dones, però és cert que les primeres víctimes són les dones.

3. El camí de resiliència de les dones

Fer front a la realitat de les dones a les societats marcades per una cultura patriarcal secular en què moltes dones són víctimes d'abusos de poder i d'abusos sexuals, tal com ha demostrat el moviment #metoo, ens situa al cor del misteri pasqual que il·lumina la vida humana: el misteri de la vida més forta que la mort; el misteri d'una transformació que toca l'essència de la nostra identitat cristiana; el misteri del pas de la nit a la llum, de la creu a la resurrecció; el misteri d'una esperança més enllà del patiment. Pel sol fet que a totes les diòcesis del món s'està vivint l'experiència del camí sinodal, podem considerar l'experiència de les dones com un camí pasqual que posa de relleu el seu itinerari de resiliència.

Estem vivint un canvi històric molt profund que és conseqüència no només de la pandèmia i de la guerra d'Ucraïna. El futur que tenim al davant és imprevisible. Hem d'aprendre a discernir nous camins per al futur. I no es pot discernir aquest futur sense les dones, perquè per construir un món nou cal la participació de tothom. Quan escoltem les dones i les seves experiències, quan sentim que expliquen les seves històries, veiem, en elles i a través d'elles, la vida: el poder de la vida que és més fort que la mort. Durant el viatge apostòlic a Iraq de fa dos anys (5-8 de març de 2021), el papa Francesc va copsar de manera esplèndida la força i la resiliència de les dones i de les mares de l'Iraq, que durant la guerra van seguir donant la seva vida pels seus fills. La vida de les dones es manifesta en l'experiència molt encarnada de donar la vida. Quan contemplem la situació de les dones i les seves històries arreu del món, podem veure que la vida de les dones ha de suportar dures proves, és maltractada i trasbalsada pel patiment i la malaltia. És una vida fràgil i forta alhora, perquè pren forma i creix seguint un camí enmig de les tenebres, il·luminat per la llum. Per això, segurament, les dones estan cridades a ser les primeres testimonis de la resurrecció: perquè han viscut una experiència molt intensa de creu, de passió i de patiment.

Hi ha molts passatges evangèlics que parlen de trobades i de guaricions, de situacions que s'inverteixen i de camins de resiliència: pensem, per exemple, en la història de Maria Magdalena. Les dones ens poden donar un exemple de com anunciar Jesús, perquè han passat de la mort a la vida gràcies a la seva relació amb Jesús. En el moment de la mort de Jesús, les dones es queden al seu costat per continuar la seva relació amb ell. En molts passatges de l'Evangeli, les dones segueixen el mestre de prop. També estan al Gòlgota. Tenen un coneixement i una proximitat amb l'experiència de Jesús, amb el seu patiment i la seva humiliació. Per això poden anunciar una fe purificada dels elements de triomfalisme, dels que Jesús sempre ens ha previngut i dels que sempre s'ha distanciat.

Quant a l'anunci pasqual, Jesús encomana a les dones que siguin transmissores de la seva misericòrdia, fins i tot per a aquells que, a diferència d'elles, l'havien abandonat: els «deixebles», segons Jn 20,18; els «deixebles» i els «meus germans», segons Mt 28,8.10; «els deixebles i Pere», segons Mc 16,7; «els Onze i els altres», segons Lc 24,9, que també ens diu el nom d'aquestes dones («Maria Magdalena, Joana i Maria, mare de Jaume»), i afegeix: «També les altres que anaven amb elles ho explicaven als apòstols» (Lc 24,10). Jesús demana a les dones que duguin a terme aquesta tasca, però no els ho demana a elles soles, sinó a les dones amb els altres, els germans, els deixebles.

Aquesta trobada de Jesús amb les dones posa de manifest la dimensió relacional de la resurrecció. En el document final del sínode sobre els joves llegim que l'única manera de transmetre la fe no és amb edificis (per bé que siguin ben bonics) sinó amb relacions. La fe es transmet de manera relacional. I les dones són especialment sensibles a aquest aspecte. Una Església sinodal és, en primer lloc, una Església que escolta, una Església relacional. Aquest és el desafiament actual de l'anunci pasqual: trobar la manera d'anunciar la bona notícia de la Pasqua a través de relacions.

Tornant a l'estudi sobre les dones que he citat a l'inici, és interessant destacar aquesta atenció a la relació, la manera que tenen les dones de veure el lideratge en una dinàmica de col·laboració que implica diàleg i cooperació. «Sovint s'ha descrit la identitat catòlica en termes de relació amb Jesús i de valors evangèlics. (...) S'ha assenyalat la urgència i la necessitat que l'Església segueixi un

model menys jeràrquic i autoritari, amb més col·laboració, diàleg i responsabilitat compartida entre el clergat i els laics.»⁴

4. La dona i l'home com a companys

El desig d'anunciar la Pasqua amb les dones, d'una manera femenina, posa el focus en el misteri de la diferència entre homes i dones. Això no vol dir que el que és masculí i el que és femení estiguin connotats de manera determinista, no modificable. Amb tot, hi ha una diferència ineludible que prové de l'inici: la Bíblia presenta l'home i la dona com a persones diferents.

«No podem oblidar la diferència entre homes i dones amb els dons peculiars, les sensibilitats específiques i les experiències del món que tenen. Aquesta diferència pot ser un àmbit en què neixen formes de domini, exclusió i discriminació, unes formes de les quals totes les societats i l'Església mateixa s'han d'alliberar.» Històricament, aquesta diferència s'ha manifestat en el domini del que és masculí sobre el que és femení. Però en un principi, «la Bíblia presenta l'home i la dona com a companys iguals davant de Déu (cf. Gn 5,2): tota dominació i discriminació basada en el sexe és una ofensa a la dignitat humana. Aquesta presenta també la diferència entre els sexes com un misteri constitutiu de l'ésser humà i alhora irreductible a estereotips. D'altra banda, cal interpretar la relació entre home i dona en termes d'una vocació a viure junts en la reciprocitat i en el diàleg, en la comunió i en la fecunditat (cf. Gn 1,27-29; 2,21-25) en tots els àmbits de l'experiència humana: vida de parella, treball, educació i molts altres. Déu va confiar la terra a la seva aliança» (cf. el document final del sínode sobre els joves, núm. 13).

No podem plantejar-nos la relació entre els homes i les dones, a la societat i a l'Església, prescindint de les diferències que hi ha entre ells i, alhora, perdent de vista el veritable desafiament: com viure junts en la diferència.

Les dones i els homes han de pensar alhora la seva igualtat fonamental, que les Escriptures posen en relleu, i la seva diferència ineludible, en un context que avui és d'«igualtat conflictiva». Avui la societat posa molt més en relleu la igualtat entre la dona i l'home que temps enrere. L'Església viu en la societat, malgrat que ve de segles i segles de dominació patriarcal dels homes sobre les dones. La igualtat a què aspirem no pot ser només teòrica, sinó que ha de tenir repercussions pràctiques. Quan el 2021 el papa Francesc em va nomenar sotssecretària del sínode dels bisbes, vaig rebre molts missatges provinents de tot el món. No eren només de dones, també d'homes: bisbes i sacerdots. Evidentment, la bona notícia no era que m'hagués nomenat a mi, sinó que hagués confiat aquest servei a una dona, perquè aquell nomenament responia a l'aspiració de moltes persones.

El context actual de la relació entre homes i dones és el d'un nou pacte, perquè gràcies a l'impuls del feminisme i de l'evolució social hem avançat molt vers una igualtat més gran sense deixar de banda el desafiament de la diversitat. Amb tot, també hi ha reaccions contràries, juntament amb un inevitable i llarg camí de canvi de mentalitat que cal recórrer. Per als més joves, aquesta igualtat és una qüestió indiscutible. Estem davant d'una crida urgent. Com a Església, hem de dir que la qüestió de les dones representa un signe dels temps.

5. El desafiament de caminar plegats homes i dones

El veritable desafiament per a la nostra societat i per a l'Església és que homes i dones caminem plegats escoltant l'Esperit, tal com el papa Francesc ha subratllat moltes vegades:

«No podem perseguir un món millor, més igualitari, més inclusiu i plenament sostenible sense l'aportació de les dones.

4

Hem de treballar, tots junts, perquè els homes i les dones tinguin les mateixes oportunitats en tots els contextos, per apuntar a una situació estable i duradora d'igualtat en la diversitat: el camí cap al reconeixement de les dones és recent, ha tingut molts entrebancs i, malauradament, no és definitiu. Situacions com aquestes no es poden invertir fàcilment. (...)

M'agrada pensar que si les dones gaudissin d'una plena igualtat d'oportunitats, podrien contribuir de manera substancial al canvi necessari vers un món de pau, d'inclusió, de solidaritat i de sostenibilitat integral.

Tal com vaig dir el 8 de març de 2019 en ocasió del dia internacional de la dona, les dones fan el món més bonic, el protegeixen i el mantenen viu. Elles porten la gràcia de la renovació, l'abraçada de la inclusió i el coratge de donar-se als altres. La pau, doncs, neix de les dones, sorgeix i pren nova vida gràcies a la tendresa de les mares. Per tant, el somni de pau es fa realitat quan mirem les dones.»⁵

Així doncs, veiem que la qüestió del lideratge femení no és una qüestió que afecti només les dones perquè volen ser més protagonistes a la societat i en tenen la capacitat, sinó que és una qüestió crucial per al servei del bé comú i la construcció d'un món millor de pau i fraternitat. Perquè, tal com va dir el papa Francesc, «les dones fan el món més bonic, el protegeixen i el mantenen viu. Porten la gràcia de la renovació, l'abraçada de la inclusió i el coratge de donar-se als altres. La pau, doncs, neix de les dones, sorgeix i pren nova vida gràcies a la tendresa de les mares. Per tant, el somni de pau es fa realitat quan mirem les dones.»

El nostre món en crisi necessita realment el lideratge femení.

6. El context eclesial

El context actual de moltes esglésies és el d'una crisi derivada pels abusos sexuals i altres abusos de poder. Es tracta d'una qüestió molt important. Els dos últims sínodes —el dels joves i el de l'Amazònia— han fet clares referències a aquest tema. Això significa que avui no només assenyalen la qüestió de les dones les mateixes dones sinó també —i cada vegada més— els homes (sacerdots, bisbes, cardenals i fins i tot el papa Francesc). Prendre com a punt de partida el discerniment dels signes dels temps forma part del mètode sinodal que és fruit del concili Vaticà II.

Hi ha una crida molt clara perquè siguem una Església que està atenta als signes dels temps. A tot el món cada vegada hi ha més dones nomenades per a càrrecs de lideratge de l'Església. La nova secretària general de la Conferència Episcopal d'Etiòpia, per exemple, és la germana comboniana Tseghereda Yohannes; la de la Conferència Episcopal d'Alemanya és la teòloga Beate Gilles. Actualment hi ha quatre o cinc dones secretàries generals d'una conferència episcopal. A més, la germana Alessandra Smerilli és secretària del Dicasteri per al Servei del Desenvolupament Humà Integral. Altres dones presten servei com a sotssecretàries als dicasteris per als instituts de vida consagrada, per als laics, la família i la vida (dues sotssecretàries dones), per a la cultura i l'educació i també a la sotssecretaria d'Estat, on, amb tot, la sotssecretària Francesca Di Giovanni (70 anys) aviat deixarà el càrrec a causa de la seva edat. Una novetat que hi ha hagut amb Francesc són les secretàries de les comissions pontifícies. El 2021 el Papa va nomenar la religiosa espanyola i biblista Núria Calduch-Benages secretària de la Pontifícia Comissió Bíblica, annexa al Dicasteri per a la Doctrina de la Fe, i el 2022 va nomenar la teòloga argentina Emilce Cuda secretària de la Pontifícia Comissió per a Amèrica Llatina, del Dicasteri per als Bisbes.⁶

Però no n'hi ha prou que les dones ocupin llocs de primera fila al Vaticà o a les esglésies locals, per bé que això és important. El crit de les dones avui representa una crida a afrontar la

⁵ <https://www.vaticannews.va/en/pope/news/2023-03/pope-pens-preface-on-more-women-leadership-for-better-world.html>

<https://www.vaticannews.va/it/papa/news/2023-03/papa-francesco-prefazione-libro-tarantola-donne.html>

⁶ <https://www.vaticannews.va/it/papa/news/2023-03/10-anni-papa-francesco-aumentano-donne-lavorano-vaticano.html>

qüestió de l'alteritat entre els fills i les filles de Déu, que són iguals i diferents alhora. La qüestió de la unitat en la diversitat no és només una qüestió que afecti els homes i les dones, sinó que afecta tota l'Església, que és universal i està formada per una pluralitat d'Esglésies locals i de cultures, de persones i de generacions diferents. Avui l'Església fa front al desafiament de la trobada intercultural. És un fenomen que es pot veure en moltes diòcesis del món on hi ha sacerdots, monges i laics procedents de l'estranger.

7. Un camí de conversió

L'anunci de la Pasqua ressona en una trobada, com veiem bé, per exemple, en la història de Maria Magdalena. Però també és un camí de conversió, tal com fa palès el passatge dels deixebles d'Emmaús: Jesús se'ls afageix pel camí, els escolta i, al final, els deixebles tornen a Jerusalem. Es tracta d'un camí de conversió. No podem parlar d'una Església sinodal, d'una Església que escolta, d'una Església amb les dones, d'una missió pasqual amb les dones i per a les dones, si no parlem de la necessitat de fer un camí de conversió i de reconciliació perquè, entre altres motius, no existeix només el patiment de les dones. No podem evitar fer front al tema d'una igualtat conflictiva.

Luca Castiglioni, un sacerdot de la diòcesi de Milà, el 2019 va defensar una tesi doctoral al Centre Sèvres de París que duia el títol de «Filles i fills de Déu. Igualtat baptismal i diferència sexual». Castiglioni va expressar bé aquest context conflictiu. «Abans, quan el valor del que és masculí ho incloïa tot i les dones eren gairebé invisibles a nivell públic, la normativa de les relacions de gènere era relativament senzilla, però injusta. Avui, després dels trastorns de la modernitat i de les lluites feministes, amb les quals les dones han pogut fer sentir la seva veu, ja no és concebible organitzar la vida social seguint un principi natural o cultural de superioritat d'un sexe sobre l'altre. Això, però, no significa que la situació actual sigui equilibrada i pacífica, perquè encara es caracteritza per formes insidioses de violència i perquè la relació entre homes i dones presenta tensions profundes no resoltes. Així, si bé hi ha una igualtat *de iure* entre sexes, la igualtat *de facto* és conflictiva de manera més o menys evident. Estem seguint, doncs, la línia dels autors que expliquen la igualtat i la diferència de les criatures a partir de la unitat dels fills de Déu en Crist, és a dir, posant al primer pla l'experiència teològica de la filiació divina»; i –podríem dir– del baptisme. «El concepte que cal introduir a aquest propòsit és el d'"unitat" (Ga 3,28) o de "lligam" comunitari [...]. La igualtat només s'aconsegueix en aquest lligam entre els que d'aquesta manera esdevenen altrament diferents o distints (Lucas Castiglioni, *Fils et filles de Dieu. Egalité baptismale et différence sexuelle*, Cerf 2020, p. 19; traducció no oficial).

L'Església sinodal està cridada a abandonar les formes de predomini, de competició, de dominació, per entrar en un estil de vida i de missió caracteritzat per la reciprocitat i la cooperació. D'altra banda, les paraules clau de la sinodalitat són, precisament, circularitat i reciprocitat.

El sínode sobre l'Amazònia va fer una aportació significativa en aquesta direcció: va mostrar que el canvi que calia seguir, a la llum de la *Laudato si'*, consisteix a passar d'una visió de la humanitat que domina la creació a una visió relacional del món i de la creació. L'expressió clau de la *Laudato si'* és que tot està en relació i que nosaltres estem en relació amb la creació. Si creem una relació millor amb la creació les relacions entre els homes i les dones també es veuran afectades. Les fonts en les que hem d'abeurar-nos són la Paraula de Déu i, especialment, l'anunci pasqual, perquè el missatge de la resurrecció s'adreça a tothom. Després de la resurrecció –escriu l'apòstol Pau– no hi ha ni «home ni dona» (Ga 3,28). La unitat dels homes i de les dones és més forta que la diferència que hi ha entre ells.

Hem de desenvolupar una reflexió antropològica i teològica sobre la reciprocitat entre homes i dones i, a nivell pràctic, una pastoral sinodal que reflecteixi la reciprocitat. L'objectiu final no és altre que ser una Església sinodal, juntament amb les dones. Una Església que prova de viure un estil sinodal no pot evitar reflexionar sobre la situació i sobre el paper que les dones tenen a l'Església i, per tant, també a la societat.

Els homes i les dones estan cridats a caminar plegats, com a germans i germanes de Crist. Per fer aquest camí, cal recuperar el *focus* originari de l'Església: ser Església «poble de Déu» i Església de tots els batejats. De fet, el baptisme representa un element comú a tothom, homes i dones, i és superior a les diferències de vocació i de funció que hi ha entre ells. Abans de veure les diferències, cal veure aquesta crida comuna. Com a batejats, som, per damunt de tot, germans i germanes de Crist. Però com podem posar en pràctica tot això? Aquest és el veritable desafiament.

8. Els desafiaments de la sinodalitat

El procés que hem posat en marxa consisteix a proposar a tothom una experiència de sinodalitat, perquè hem vist (i jo personalment ho vaig experimentar directament com a auditora del sínode sobre els joves primer i com a consultora del sínode sobre l'Amazònia després) que quan adoptem el mètode sinodal, l'experiència de les dones és molt positiva. No només les dones han estat protagonistes importants dels últims sínodes, sinó que crec que les dones –i els joves– representen una força motora significativa per afavorir la sinodalitat. Elles ajuden a desenvolupar el paper dels laics, el *sensus fidei* i el sacerdoci comú dels batejats. La crida que Déu fa avui a l'Església a ser una Església sinodal és una crida a recuperar amb força el paper del *sensus fidei fidelium*. Considero, doncs, que el sínode és, en la pràctica, un camí espiritual i una bona notícia per a les dones.

A l'inici del sínode vam treballar amb quatre comissions (comissió teològica, metodologia, espiritualitat i comunicació). La comissió d'«espiritualitat» va reflexionar sobre el significat d'una espiritualitat de la sinodalitat. És una espiritualitat de l'escolta, de la unitat, però sobretot és una espiritualitat de la reconciliació. La bona notícia de Pasqua per a les dones és que, malgrat la seva vulnerabilitat, la vida és possible; que la resurrecció és com una força regeneradora que Déu dona a tothom per alimentar una vida nova, una vida més forta que les divisions. La resurrecció revela que la reconciliació és possible: en primer lloc entre homes i dones, i després amb tothom.

Però per rebre aquesta notícia pasqual –com podem veure començant per les dones de l'Evangeli–, hem d'experimentar que la trobada amb Jesús ressuscitat és una experiència d'alliberament, una experiència que permet reprendre el camí després de la passió i la mort. Les dones, que viuen una experiència més intensa de vulnerabilitat (perquè, com ja s'ha dit, són les primeres víctimes), també experimenten que la vulnerabilitat forma part de la condició humana. Caminar amb les dones pel camí pasqual, pel camí sinodal, permet no només ser una Església més relacional, sinó també una Església més encarnada, una Església més propera a la gent i menys teòrica (perquè –com recorda el papa Francesc– la realitat és superior a la idea).

Avui dia hi ha força gent que veu l'Església de manera idealitzada. Amb tot, cal mirar la realitat amb la confiança que l'Esperit Sant actua. Personalment confio molt en el futur de l'Església, perquè sé que la guia l'Esperit Sant. Necessitem una visió divina de l'Església, entre altres coses: l'Església és el misteri humà de Déu. Crec que les dones ajuden l'Església a integrar la dimensió humana d'encarnació i de relació.

Estem fent plegats aquest camí sinodal, que és un itinerari de fraternitat per trobar una dimensió horitzontal més forta a l'Església. Això no vol dir que a l'Església no hi hagi un principi jeràrquic. Però la història ensenya que, al llarg dels segles, s'ha insistit molt en la dimensió institucional i jurídica de l'Església. Avui, en canvi, es busca una Església menys institucional i més relacional: una Església de la fraternitat. Això és el que demanen les dones i els joves.

Podríem dir que l'inici de la sinodalitat és «un cafè que prenem junts». Considero que aquesta imatge és molt eficaç per expressar la sinodalitat en el nostre context occidental actual com el pas del jo al nosaltres. La sinodalitat és una dimensió constitutiva de l'Església; és la dimensió de la comunió i de la comunitat. Cal, doncs, emprendre un camí pasqual, un camí de fe, que no podem fer sols, sinó únicament de manera comunitària.

No podem pensar els uns sense els altres. No podem ser dones sense la presència dels homes. Ho dic després d'haver viscut moltes vegades l'experiència forta i preciosa de reciprocitat i després d'haver comprovat que la pastoral dona més fruits quan l'equip pastoral està format per homes i dones, sacerdots, monges i laics. Per contra, si estem sols no arribem gaire lluny. El desafiament que tenim avui és que no podem anunciar la bona nova pasqual tots sols, sinó que ho hem de fer amb un estil sinodal, l'estil de l'equip, l'estil de la comunitat, un estil en què tothom (incloses les dones) és protagonista. Quan actuem així, contribuïm a renovar l'Església.

Som Església tots junts. Tots som protagonistes. No es pot considerar a ningú una simple comparsa. Això és el que Déu ens demana.

9. Conclusió: treball en curs

La sinodalitat, com a camí que fem plegats dones i homes, és un art, un exercici creatiu. I aquest camí ha començat avui. Hem de concebre'l de manera dinàmica, imaginant nous models d'Església; segurament nous models de ministerialitat i d'organització, també femenins; però sempre tenint en compte la invitació a ser una Església-família, custodiant la imatge del camí d'Emmaús, per a una nova Pasqua i una nova Pentecosta. Perquè, al capdavant, la sinodalitat és la crida a viure una nova Pasqua i una nova Pentecosta en una Església dinàmica, que acompanya caminant, reforçada per molts carismes i ministeris, inclosos els femenins. I és que avui calen, precisament, els carismes de les dones.

Voldria acabar la meua intervenció citant els punts clau dels paràgrafs relatius a la invitació a replantejar la participació de les dones en el document de treball per a l'etapa continental com a manera per retre homenatge a totes les dones que han participat en el procés sinodal i com a invitació a tots nosaltres, homes i dones, a comprometre'ns a promoure la sinodalitat a tots els nivells i, per tant, a escoltar i fer participar les dones. Així la nostra societat i la nostra Església seran millors.

«61. Arriba de tots els continents una crida perquè les dones catòliques siguin valorades en primer lloc com a batejades i membres del Poble de Déu amb la mateixa dignitat. És gairebé unànime l'afirmació que les dones estimen profundament l'Església, però moltes experimenten tristesa perquè sovint la seva vida no és ben compresa, mentre la seva aportació i els seus carismes no sempre es valoren. (...)

62. En tots els àmbits de la seva vida, les dones demanen que l'Església estigui al seu costat. Davant les dinàmiques socials d'empobriment, violència i humiliació que pateixen arreu del món, les dones demanen una Església al seu costat, més comprensiva i solidària en la lluita contra aquestes forces de destrucció i exclusió. Les que han participat en els processos sinodals desitgen que l'Església i la societat siguin per a les dones un lloc de creixement, participació activa i pertinença sana. (...)

63. En formes diverses, el problema és present en tots els contextos culturals i concerneix la participació i el reconeixement tant de les laiques com de les religioses. (...) Les religioses sovint són considerades mà d'obra barata.

64. Gairebé totes les síntesis plantegen la qüestió de la participació plena i equitativa de les dones. (...) Tot i això, no concorden sobre una resposta única o exhaustiva a la qüestió de la vocació, de la inclusió i de la valoració de les dones en l'Església i en la societat.

65. Un element fonamental d'aquest procés concerneix al reconeixement de les maneres en què les dones, especialment les religioses, ja estan a l'avantguarda de les pràctiques sinodals en algunes de les situacions socials més difícils que l'Església està cridada a afrontar.»